

ЗВІТ ЩОДО ПРОЄКТУ ЗАКОНУ ПРО ПЕНІТЕНЦІАРНУ СИСТЕМУ (№ 5293 ВІД 22.03.2021)

2025

РЕНДЕЛ БАРРОУЗ

міжнародний експерт Проєкту ЄС «Право-Justice»

ОЛЕНА ВОЙНІЧ

національна експертка Проєкту ЄС «Право-Justice»

**Цей Звіт був підготовлений за фінансової підтримки
Європейського Союзу. Його зміст є виключною
відповідальністю авторів і необов'язково відображає
позицію Європейського Союзу.**

ЗМІСТ

ВСТУП 4

Важливість ухвалення законопроекту	4
------------------------------------	---

КОРОТКІ ВИСНОВКИ 6

РЕКОМЕНДАЦІЇ 7

Загальна характеристика законопроекту	7
Повідомлення про катування та жорстоке поводження	7
Персонал пенітенціарних установ	8
Структура та організація пенітенціарної системи	9
Перевірки в пенітенціарній системі	10
Управління функціями пенітенціарних установ	11
Установи виконання покарань та можливості, які вони мають надавати	12
Пробація	12
Охорона здоров'я	13
Навчальні заклади для персоналу	13
Підприємства й організації	14
Єдиний реєстр засуджених та осіб, узятих під варту	15
Взаємодія з органами державної влади, місцевого самоврядування, підприємствами тощо	16
Повноваження персоналу пенітенціарних установ та взаємодія із засудженими (Розділ IV, ст. 44-48)	16
Умови служби для персоналу (Розділ V, ст. 49-61)	17
Співпраця з громадами (Розділ VI, ст. 62-64)	17
Прикінцеві та перехідні положення (Розділ VIII)	18

ДОДАТОК № 1 19

Візит ЄКЗК до України у жовтні 2023 року. Резюме звіту	19
Використані джерела	21

ВСТУП

Мета проєкту Закону №5293 – замінити чинний Закон «Про державну кримінально-виконавчу службу України» №2713-IV, вдосконалити нормативно-правову базу пенітенціарної системи України та запровадити нові підходи до її функціонування, в тому числі щодо керівництва та мотивації працівників пенітенціарної системи. У проєкті Закону визначено мету, завдання та структуру системи, а також правовий статус, повноваження та обов'язки працівників. Для повного розуміння ролі нового Закону в системі НПА, що регулюють функціонування пенітенціарної системи в Україні важливо враховувати чинне законодавство. Воно охоплює Кримінальний кодекс України, Кримінально-виконавчий кодекс та різні накази міністерств щодо пенітенціарної системи, включаючи Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань; типи установ виконання покарань та порядок направлення засуджених до них тощо. Нормативно-правова база також відображає актуальну стратегію у сфері кримінального правосуддя та виконання покарань в Україні. Вона визначена у Стратегії розвитку пенітенціарної системи до 2026 року та Плані реалізації Стратегії на період 2022-2024 років. У документі чітко й рішуче сформульовано мету та цілі пенітенціарної системи, досягнення яких забезпечить відповідність системи європейським та міжнародним стандартам. Однак, конкретні механізми та заходи для досягнення цих цілей все ще недостатньо деталізовані. Така ж ситуація склалася і з принципами Стратегії, які сформульовані у прогресивний спосіб, але можуть виявитися непростим для виконання завданням для будь-якої пенітенціарної установи.

В основу законопроєкту покладено європейську нормативно-правову базу, яка включає рекомендації та резолюції Комітету міністрів Ради Європи, рішення Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) та звіти про стан пенітенціарної системи України Комітету з питань запобігання катуванням. Існують також встановлені міжнародні стандарти, насамперед в межах Організації Об'єднаних Націй. (Повний перелік відповідних документів див. у розділі «Список використаних джерел»). Як у міжнародних, так і в національних джерелах чітко зазначено, що попри деякі помітні покращення пенітенціарна система України потребує подальшої модернізації та реформування.¹

Окрім цього законопроєкту, розроблено додатковий проєкт Закону про Дисциплінарний статут пенітенціарної системи (2021 року). Цьому питанню присвячено окремий звіт, однак проєкт Закону про дисциплінарний статут пенітенціарної системи містить положення, які перетинаються з проєктом Закону про пенітенціарну систему.

Важливість ухвалення законопроєкту

Попри те, що в пенітенціарній системі України досі зберігаються риси, успадковані від Радянського Союзу, після здобуття Україною незалежності відбулися також значні зміни. Зокрема, ухвалення Закону «Про пробацію» у 2015 році, ліквідація Державної пенітенціарної служби та передача її повноважень Міністерству юстиції, а також включення пенітенціарної реформи до Плану пріоритетних дій Уряду на 2016 рік. У 2016 році було створено державну установу «Центр охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби України». У 2018 році паспорт реформи було затверджено Міністерством юстиції, а з 2021 року запроваджено нові підходи до роботи із засудженими, зокрема

¹ наприклад, звіт ЄКЗК про результати візиту в Україну в жовтні 2023 року. СРТ/Inf (2024) 20 (резюме наведено у Додатку 1).

У 2022 році було ухвалено Стратегію пенітенціарної реформи до 2026 року. Для досягнення цілей, визначених Стратегією, зокрема: створення ефективної системи запобігання та викорінення катувань, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження та покарання; захисту права на медичні та соціальні послуги в установах виконання покарань та слідчих ізоляторів; удосконалення методів та засобів виправлення та реінтеграції правопорушників; формування сучасної системи підготовки та управління кадрами пенітенціарної системи; розвиток цифровізації пенітенціарної системи, – потрібно провести відповідну законодавчу реформу.

Тим часом, Закон «Про Державну кримінально-виконавчу службу», ухвалений у 2006 році, незважаючи на кілька внесених змін, залишається застарілим. У Законі зазначається, що кримінально-виконавча інспекція є органом, що виконує покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт та здійснює контроль за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням або умовно-достроково, а також звільнених від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років, хоча цей орган був ліквідований у 2017 році після створення пробації. Крім того, в ньому не йдеться про виправлення правопорушника, яке мають забезпечувати як пенітенціарна система, так і система пробації. Закон також не враховує потреби працівників, включаючи інструменти для їхньої мотивації, утримання та підвищення кваліфікації. Тому потрібне нове законодавство, яке б відображало зміни, що вже відбулися в системі, та формувало фундамент для майбутніх реформ.

КОРОТКІ ВИСНОВКИ

З метою оцінки положень проєкту Закону № 5293 «Про пенітенціарну систему» на предмет їхньої відповідності стратегічним завданням системи кримінальної юстиції, Міністерства юстиції та пенітенціарної служби, зокрема в контексті реалізації Стратегії реформування пенітенціарної системи та вимог, що виникають у зв'язку з процесом європейської інтеграції, було проведено поглиблений аналіз проєкту Закону № 5293 «Про пенітенціарну систему». В основу аналізу покладено практику правозастосування, порівняльні правові підходи в державах-членах ЄС, а також відповідні міжнародні стандарти та рекомендації.

За результатами аналізу сформульовано такі ключові рекомендації:

- ✓ Створити окремий Центральний орган з питань пробації. Це посилить акцент на подальшому розвитку практики призначення покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, у співпраці з судовою владою та прокуратурою, забезпечуючи ефективне застосування альтернатив позбавленню волі.
- ✓ Передати функції охорони здоров'я від Міністерства юстиції до Міністерства охорони здоров'я відповідно до рекомендацій Всесвітньої організації охорони здоров'я (далі – ВООЗ) та Європейського комітету з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (далі – ЄКЗК) з метою надання ув'язненим медичної допомоги, що відповідає рівню медичної допомоги, яка надається в загальній системі охорони здоров'я. Для цього, пропонується встановити дворічний перехідний період, протягом якого Міністерство юстиції продовжуватиме керувати системою охорони здоров'я у пенітенціарних установах до повної інтеграції в загальну державну систему охорони здоров'я.
- ✓ Удосконалити стратегію запобігання катуванням та реагування на факти катувань. Необхідно внести зміни до законодавства, щоб забезпечити своєчасне повідомлення про такі випадки до правоохоронних органів та проведення належного розслідування як внутрішніми, так і зовнішніми органами.
- ✓ Передбачити, що всі випадки застосування вогнепальної або іншої летальної зброї підлягають розслідуванню з боку підрозділу інспектування, а за його результатами готується звіт про те, які висновки потрібно зробити.
- ✓ Змінити підхід до функціонування підприємств та майстерень у межах пенітенціарної системи. Замість того, щоб зосереджуватися лише на обслуговуванні потреб пенітенціарних установ, слід надавати пріоритет розвитку навичок та створенню можливостей для працевлаштування ув'язнених, зокрема й після їх звільнення з місць несвободи.
- ✓ Посилити функції підрозділу інспектування, в тому числі надавши їй повноваження проводити позапланові перевірки та розробити програму як виїзних, так і тематичних перевірок з акцентом на впровадження стратегії та дотримання стандартів, а також на питаннях забезпечення якості.
- ✓ Запровадити гарантії, необхідні для приведення системи у відповідність до європейських норм захисту даних, щоб запобігти неправомірному використанню персональних даних, що містяться в Єдиному реєстрі засуджених та осіб, узятих під варту.
- ✓ Запровадити концепцію кадрового забезпечення пенітенціарних установ та установ пробації на основі розрахунків робочого навантаження, які враховують складність, рівень ризику та потреби засуджених, а також змінні фактори місця розташування.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Загальна характеристика законопроекту

Законопроект охоплює дуже широкий спектр питань. У ньому визначено цілі та мету, структуру пенітенціарної системи, ресурси, функції, перевірки, захист прав людини, умови тримання, охорону здоров'я та пробацію. У законопроекті міститься значний за обсягом і детальний розділ, що стосується працівників пенітенціарної системи. У *Розділі III* йдеться про добір, підвищення кваліфікації, просування по службі, заохочення, переведення та звільнення персоналу; у *Розділі IV* – про компетенції персоналу, а у *Розділі V* – про умови служби, включаючи робочий час, відпустки, винагороду, медичне обслуговування, житло та пенсійне забезпечення.

Включення таких положень до тексту Закону про пенітенціарну систему видається незвичним, оскільки кадрові питання, як правило, регулюються підзаконними нормативними актами, такими як накази міністерств або адміністративні розпорядження.

Можливо, для цього є певні причини, зокрема, намір частково демілітаризувати пенітенціарну систему, а також потреба чітко визначити ролі, відповідальність, обов'язки та права працівників.

Однак включення до Закону про пенітенціарну систему цього розділу про кадри, орієнтованого на потрібні для системи ресурси, не узгоджується з елементами, орієнтованими на результати, які стосуються досягнення ключових стратегічних цілей. Тому, можливо, було б краще ухвалити окремий закон, що охоплював би питання, врегульовані у *Розділах III, IV, V* (разом зі Статтею 12 про підвищення кваліфікації працівників), а також рамкове законодавство про пенітенціарну систему, включаючи структуру керівництва, розвиток установ, встановлення режимів тримання під вартою, розподіл засуджених та осіб, узятих під варту, поліпшення системи охорони здоров'я, підвищення кваліфікації та працевлаштування, інформування про випадки жорстокого поводження, перевірки, партнерство з іншими органами, пробацію, фінансування тощо, а саме *Розділи I, II, VI, VII та VIII* проекту Закону. Такий підхід забезпечить більший акцент на реформах пенітенціарної системи, які сприятимуть досягненню більш широких цілей безпеки, прав людини, виправлення правопорушників та зниження рівня рецидиву злочинів.

Рекомендація 1

Пропонується розглянути можливість розділити проект Закону №5293 «Про пенітенціарну систему» на два закони. Один з них має бути рамковим законом, що описує структуру пенітенціарної системи, її принципи, цілі, завдання тощо. Другий закон варто присвятити саме кадровим питанням.

Повідомлення про катування та жорстоке поводження

У законопроекті належним чином окреслені очікувані стандарти поводження співробітників з засудженими та особами, узятими під варту, однак проекту Закону бракує достатньо детальних положень щодо застосування механізмів реагування або настання наслідків у разі недотримання цих стандартів.

Щодо питань, у яких потрібно істотно змінити культуру, таких змін можна ефективно досягти лише шляхом запровадження та систематичного застосування підходу, що передбачає «нульову толерантність» до недотримання вимог.

Це означає, що потрібно заохочувати та відзначати бажану поведінку, а випадки відхилення потрібно негайно розслідувати та застосовувати відповідні заходи реагування. Для забезпечення дотримання та зміцнення встановлених стандартів слід передбачити відповідні заходи реагування.

Згідно зі статтею 4 проєкту Закону, працівники зобов'язані повідомляти про факти катувань безпосередньому керівнику. Однак, відповідно до статті 12 Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (від 10 грудня 1984 року), кожна держава-учасниця забезпечує проведення швидкого й неупередженого розслідування її компетентними органами, коли є достатні підстави вважати, що катування було застосоване на будь-якій території, що перебуває під її юрисдикцією. Як зазначає ЄКЗК у звіті за 2023 рік, такі злочини, як катування чи заподіяння умисних тілесних ушкоджень, зазвичай розслідує Державне бюро розслідувань (далі – ДБР), а суди розглядають їх. Прокуратура наразі здійснює нагляд за дотриманням законодавства в органах та установах виконання покарань. І, як зазначав ЄКЗК щодо ізоляторів тимчасового тримання Національної поліції (далі – ІТТ) «32... Інформація про тілесні ушкодження (та заяви про жорстоке поводження) має пряму передаватися із ІТТ до ДБР...»²

У пункті 9 розділу XV Конституції України зазначено: «Прокуратура продовжує виконувати відповідно до чинних законів функцію ... нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, – до набрання чинності законом про створення подвійної системи регулярних пенітенціарних інспекцій».

Рекомендація 2

Якщо працівнику пенітенціарної установи стало відомо про факти катувань, він повинен повідомити про них правоохоронні органи для забезпечення притягнення винних до відповідальності, збереження доказів та недопущення подібних випадків у майбутньому. Крім того, пропонується проводити внутрішні розслідування у всіх випадках, коли працівникам пенітенціарних установ стають відомі факти катувань, а не лише тоді, коли існує підозра щодо приховування цих фактів. Працівники пенітенціарних установ повинні навчитися розпізнавати такі випадки та бути обізнаними щодо органів, які проводять розслідування таких діянь. У разі виявлення будь-яких форм катувань, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання або повідомлення про них, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, повинен провести незалежне розслідування. Керівництво пенітенціарної установи має сприяти проведенню розслідування та співпрацювати зі слідчою групою. Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (орган парламентського контролю) можна залучити до участі у формуванні складу слідчої групи.

Персонал пенітенціарних установ

Видається недоречним включати частину 3 статті 4 до цього розділу проєкту Закону, оскільки права та обов'язки персоналу детально викладено в інших його положеннях. У статті 4 пропонуємо зосередити увагу на захисті прав засуджених та осіб, взятих під варту та інших осіб. Крім того, термін «високі стандарти» слід викласти у відповідному контексті. Усі співробітники повинні зосереджувати свою професійну діяльність на забезпеченні безпеки, дотриманні прав людини, гідності,

² CPT/Inf (2024) 20

індивідуальному плануванню відбування покарання та заохоченні цілеспрямованої та виправної діяльності засуджених.

Рекомендація 3

Пропонується виключити частину 3 статті 4 та присвятити це положення захисту прав засуджених та осіб, взятих під варту.

У частині 4 статті 5 визначено штатну чисельність працівників установ виконання покарань та пробації, що визначається шляхом співвідношення кількості персоналу до кількості засуджених, осіб, взятих під варту, та суб'єктів пробації. Цей підхід видається дещо необґрунтованим, оскільки розрахунки робочого навантаження можуть забезпечити більш точний прогноз, ніж співвідношення кількості персоналу до кількості засуджених, осіб, взятих під варту, та суб'єктів пробації. У міжнародній практиці для визначення штатної чисельності працівників зазвичай використовують розрахунок робочого навантаження, що включає визначення частки складних справ / справ з високим рівнем ризику, а також кількість підготовлених досудових звітів тощо. Аналогічно, при визначенні штату пенітенціарних установ враховується характер установи та кількість і склад осіб. Які в них перебувають. Наприклад, в установі відбування покарань для неповнолітніх має бути більше працівників, ніж в закладі для дорослих осіб.

Рекомендація 4

У Законі слід передбачити поняття організації кадрового забезпечення в пенітенціарних установах та пробації на основі розрахунків робочого навантаження, які враховують складність, рівні ризику та потреби засуджених, кількість досудових звітів, а також змінні фактори розташування установ.

Структура та організація пенітенціарної системи

У цих статтях описано структуру системи, що включає Центральний орган виконавчої влади (далі – ЦОВВ), установи виконання покарань та слідчі ізолятори, органи пробації, заклади освіти, охорони здоров'я та інші підприємства та організації.

Для проведення бажаних реформ у пенітенціарній системі потрібно багато ресурсів і постійних цілеспрямованих зусиль. Стосовно нинішньої структури виникає питання з точки зору її спрямованості. Якщо головною метою державної кримінально-виконавчої політики є ширше застосування покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, або під час винесення вироку, або через активніше призначення умовно-дострокового звільнення, видається, що слід було б посилити роль пробації на політичному та інституційному рівнях. Умови роботи, ключові зацікавлені сторони та методологія пробації суттєво відрізняються від відповідних елементів пенітенціарної системи. Наприклад, пробація повинна налагодити взаєморозуміння та співпрацю з місцевими громадами, муніципалітетами та громадськими організаціями. Пробація також має налагоджувати тісну співпрацю, взаєморозуміння та довіру з прокурорами та судами. Наразі пробація входить до складу ЦОВВ. Вона могла б бути повністю незалежною, а її директор підпорядковувався б заступнику міністра, або ж ця служба могла б мати більше функціональної та бюджетної свободи і відповідальності в межах існуючої структури. Відповідно до нинішньої редакції законопроекту (ст. 10), центральний орган виконавчої влади, що формує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та пробації, може створити державну установу, в структурі якої діють філії та уповноважені органи з питань пробації. Незрозуміло, хто створює органи з питань пробації та керує ними, якщо ця «державна установа» не створена.

Аналогічні питання виникають і щодо повноважень ЦОВВ стосовно навчальних закладів та органів охорони здоров'я. Освіта та охорона здоров'я – це дві сфери, у яких правопорушники не отримують належного рівня послуг. Дійсно, як зазначає ЄКЗК, неналежний рівень медичного обслуговування може стрімко призвести до ситуацій, що підпадають під поняття «нелюдське та таке, що принижує гідність, поводження», а в доповіді щодо України відзначено про наслідки неналежних умов тримання засуджених та осіб, узятих під варту, та відсутності доступу до фізичних вправ і свіжого повітря³. Як і в багатьох країнах Європи, медичні та освітні послуги, що надаються у місцях несвободи, повинні принаймні відповідати тим, що надаються іншим громадянам на волі. В Ірландії, наприклад, служба охорони здоров'я у пенітенціарних установах надає засудженим доступ до такого ж спектру та якості медичних послуг, як і ті, що надаються за програмою «Медична картка» на волі. Крім того, освітні послуги доступні в усіх установах і надаються у партнерстві з низкою освітніх установ, включаючи Ради з питань освіти та професійної підготовки, публічні бібліотеки, Відкритий університет і Раду з питань мистецтв. Департамент освіти та професійної підготовки виділяє осіб, що виконують роботу, яка еквівалентна роботі 220 штатних одиниць викладачів.⁴

Насправді, з огляду на недоліки у зазначених сферах є вагомий аргумент на користь «преміум» послуг для засуджених та осіб, узятих під варту, у цих галузях. Це не альтруїзм. Існує тісний взаємозв'язок між проблемами з освітою (і, відповідно, працевлаштуванням) та злочинною поведінкою. Також, наявний тісний взаємозв'язок між здоров'ям (особливо психічним здоров'ям та зловживанням психоактивними речовинами) та злочинною поведінкою. У цьому документі рекомендація щодо функцій у сфері охорони здоров'я, як вона викладена в Законі, міститься в аналізі *Розділу VIII* «Перехідні положення». Потрібно застосовувати більш рішучий підхід.

Рекомендація 5

Для досягнення стратегічних цілей потрібно посилити роль органів пробації на рівні закону. Пробація повинна мати більшу стратегічну та фінансову автономію, а в довгостроковій перспективі слід розглянути можливість створення окремого Органу з питань пробації. У проєкті Закону слід визначити чіткий перелік функцій та повноважень, які матиме такий орган, зокрема встановити чіткі правила щодо того, хто створює та ліквідовує установи пробації, призначає їхніх керівників, видає розпорядження та накази, обов'язкові для виконання, тощо.

Рекомендація 6

В усій Європі охорона здоров'я засуджених та осіб, узятих під варту, визнається вирішальним фактором у сфері забезпечення прав людини та підтримки виправлення таких осіб. У Законі слід передбачити строки передачі цієї функції Міністерству охорони здоров'я України.

Перевірки в пенітенціарній системі

Функція перевірки відіграє вирішальну роль у досягненні поставлених цілей. За умови вживання відповідних заходів за результатами перевірок, такі перевірки можуть стати ключовим рушієм для змін та вдосконалення. Предмет і характер перевірок мають вирішальне значення, як і добір та підготовка персоналу, який проводитиме перевірки. Існує ризик, що під час перевірок розглядатиметься лише ситуація «на папері», а не реалії життя у в'язниці. Ефективна національна система перевірок повинна бути спроможною виявляти проблеми, які потрібно вирішити, до проведення

³ Пункти 57-60 щодо України; General Report CPT/Inf (2018) 28

⁴ Джерело: Пенітенціарна служба Ірландії; irishprisons.ie

будь-якої зовнішньої або міжнародної перевірки, наприклад, перевірки з боку КЗК РЄ. Слід ухвалити рішення щодо того, чи повинен підрозділ інспектування здійснювати «позапланові» перевірки.

Якісно розроблена програма перевірок повинна включати два елементи. Перший – це загальні перевірки пенітенціарних установ на предмет дотримання відповідних законів, правил і процедур у різних структурних підрозділах кожної пенітенціарної установи; другий елемент можна назвати тематичними перевірками. Під час таких перевірок розглядається одна сфера стратегії або процедури в декількох установах. Наприклад, це може бути тематична перевірка організації прийняття до установи або професійно-технічного навчання засуджених тощо. До складу груп, що проводять перевірки, мають входити різноманітні працівники. Це можуть бути люди з відповідним професійним досвідом (наприклад, колишні працівники ЦОВВ, пенітенціарної системи або пробації; психологи, юристи, медичні працівники, педагоги), а також представники громадянського суспільства. Окрім штатних працівників, бажано на контрактній основі до складу груп включати осіб, які здійснюють перевірки конкретних пенітенціарних установ та/або працюють у сферах спеціальних знань або інтересів.

Рекомендація 7

Слід значно посилити функцію перевірки. Підрозділ інспектування має здійснювати позапланові перевірки та розробити програму як виїзних, так і тематичних перевірок. Предметом перевірок має бути як впровадження стратегії та дотримання стандартів, так і елементи забезпечення якості, наприклад, складання оцінок ризику, рівень значущої роботи, не пов'язаної з перебуванням в камерах, підготовка до звільнення з установи. Групи інспекторів повинні складатися з різних спеціалістів і включати фахівців, які працюють за короткостроковими контрактами.

Управління функціями пенітенціарних установ

Частина 6 статті 7 стосується соціально-виховної та психологічної роботи, а також професійної підготовки та працевлаштування. Ці сфери надзвичайно важливі як з точки зору сприяння динамічній безпеці у колоніях, так і з точки зору допомоги в досягненні ключових цілей виправлення та зниження ризику рецидиву злочинів після звільнення. На міжнародному рівні визнано, що освіта, професійна підготовка та працевлаштування є найпоширенішими факторами, що зумовлюють злочинну поведінку. На ці криміногенні фактори можна і потрібно впливати в установах відбування покарання. Спектр заходів охоплює корекційну роботу з тими, хто не володіє базовими математичними знаннями, погано читає/пише, не має професійно-технічної освіти та досвіду роботи. В ідеалі, освіта повинна надаватися через Міністерство освіти. Це дозволило б «пріоритизувати» надання освіти (так само, як і пропозиції щодо охорони здоров'я засуджених та осіб, узятих під варту).

Професійна підготовка та можливості працевлаштування в місцях позбавлення волі повинні, наскільки це можливо, спиратися на раніше здобуту кваліфікацію та досвід роботи. Слід звернути увагу на аналіз економічних тенденцій на майбутнє: які професії матимуть попит на ринку праці? Чи можуть засуджені та особи, узяті під варту, отримувати професійну підготовку в цих сферах? (Наприклад, зростання попиту на будівельні професії та туризм в Європі та інших країнах у післявоєнний період).

Рекомендація 8

Наявні дані свідчать про існування тісного зв'язку між нестачею грошей та корисливими кримінальними правопорушеннями. Крім того, якщо людина може забезпечити собі регулярний дохід через працевлаштування, вона отримує статус і відчуття приналежності, а також відчуває, що робить свій внесок у розвиток суспільства. Працевлаштування в

установах відбування покарання може сприяти збільшенню можливостей працевлаштування після звільнення, а освіта та професійна підготовка – поглибленню знань та навичок. У законі має бути вказано, що мета майстерень у в'язницях має полягати у наданні дипломів на підтвердження професійної кваліфікації за національними стандартами і сприяти підвищенню кваліфікації у тих сферах діяльності, де існують реальні можливості працевлаштування.

Рекомендація 9.

ЦОВВ може дослідити дані про тенденції на ринку праці, щоб визначити напрямки майбутнього зростання попиту на професії на ринку праці в Україні. За можливості, потрібно створювати нові майстерні та можливості для працевлаштування в пенітенціарних установах, за допомогою яких засуджені зможуть здобути навички та досвід у тих сферах, де є можливості працевлаштування після звільнення.

Установи виконання покарань та можливості, які вони мають надавати

Як і щодо режиму, форма повинна відповідати функції. Інакше кажучи, пенітенціарні установи та умови в них слід організовувати для досягнення широких цілей – безпеки, виправлення та підготовки до звільнення з метою реінтеграції у законослухняне життя.

Частина 3 статті 9 стосується оснащення майстерень. Детальна інформація про характер та організацію майстерень не надається. Майстерні можуть відігравати важливу роль у партнерстві з приватними організаціями або державними установами, які в майбутньому можуть забезпечити працевлаштування після звільнення для осіб, які виявляють зацікавленість, мотивацію та здібності до праці. Ці організації мають прагнути створити такі робочі місця в громаді, наскільки це можливо, і навчати навичкам/надавати досвід, на які є попит у суспільстві.

Рекомендація 10

У всіх аспектах управління пенітенціарною системою, включаючи призначення керівного складу та формування режиму або режимів, центральний орган виконавчої влади повинен намагатися оптимізувати безпеку, особливо динамічну безпеку, права людини та безпеку засуджених, співробітників та відвідувачів, а також підготовку до звільнення і повернення до законослухняного життя. Щоб забезпечити максимально можливий зв'язок із сім'єю, громадою та іншими елементами, що мають просоціальний вплив, можна передбачити, щоб майстерні створювалися у партнерстві з потенційними роботодавцями та були спрямовані на розширення можливостей для працевлаштування звільнених засуджених.

Пробація

Як зазначалося раніше (див. Рекомендацію 5), з огляду на виклики, з якими стикається пенітенціарна система, є підстави висловити аргумент на користь створення окремого органу виконавчої влади з питань пробації, щоб забезпечити достатній рівень стратегічного акценту на розвитку покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, у співпраці з іншими суб'єктами кримінального правосуддя в суспільстві, зокрема, з судовою системою та прокуратурою. Справді, у ч. 2 ст. 10 зазначено про

те, що існує потреба у державній установі з питань пробації, однак за нинішніх умов вона входить до складу ЦОВВ.

Охорона здоров'я

Відповідно до рекомендацій Європейського регіонального бюро ВООЗ, з метою забезпечення права ув'язнених на належне медичне обслуговування та дотримання принципу еквівалентності у наданні медико-санітарних послуг в установах ДКВС, медичні заклади в таких установах мають бути інтегровані в державну систему охорони здоров'я. Управління та контроль за ними має здійснювати Міністерство охорони здоров'я. Важливість цієї рекомендації підтверджується висновками та рекомендаціями ЄКЗК щодо України. У звіті за результатами періодичного візиту до України у 2017 році ЄКЗК закликав владу посилити зусилля щодо передачі повноважень у сфері охорони здоров'я у в'язницях від Міністерства юстиції до Міністерства охорони здоров'я.⁵

Законопроект передбачає створення державної установи – закладу охорони здоров'я пенітенціарної системи. Однак **не визначено ні умов, ні строків такого переходу**. Відповідно до Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, схваленої розпорядженням КМУ від 13 вересня 2017 р. № 654-р, «...Мін'юстом планується утворити державну установу “Центр охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби”, що дасть змогу забезпечити здійснення реформи медичної служби пенітенціарних закладів та зробити лікаря незалежним від керівника установи виконання покарань» ...

Наступний крок – вжити комплекс заходів щодо запланованої передачі функції надання **медичної допомоги засудженим та особам, узятим під варту, від Міністерства юстиції до Міністерства охорони здоров'я**.

Рекомендація 11

Ми рекомендуємо передбачити в проекті Закону (в основній частині тексту), що медична допомога засудженим та особам, узятим під варту, надається закладами охорони здоров'я, що перебувають у віданні Міністерства охорони здоров'я, та встановити перехідний період (у Прикінцевих та перехідних положеннях), наприклад, тривалістю два роки, протягом якого ці заклади можуть перебувати в управлінні Мін'юсту в системі пенітенціарних установ.

Навчальні заклади для персоналу

У проекті Закону (стаття 12) загальна відповідальність за ці заклади покладається на ЦОВВ. У пенітенціарних установах існують різні штатні обов'язки працівників, включаючи управління та нагляд за працівниками, обов'язки щодо забезпечення безпеки, соціальну роботу, психологічну допомогу, а також різні функції з надання послуг, включаючи організацію харчування та утримання будівель і споруд. Зазвичай корисно розглядати вимоги до освіти в трьох аспектах: вимоги до вступу до професії, первинна професійна підготовка та підвищення кваліфікації. Слід проводити чітке розмежування між освітніми вимогами до працевлаштування та спеціалізованою професійною підготовкою для роботи в установах виконання покарань або пробації.

У Європейських пенітенціарних правилах передбачено таке: «перш ніж розпочати виконання своїх обов'язків, працівники повинні пройти курс первинної професійної підготовки щодо їхніх загаль-

них і спеціальних обов'язків, а також скласти теоретичні та практичні іспити. Керівництво повинно забезпечити, щоб протягом усього періоду виконання своїх обов'язків усі працівники підтримували та поглиблювали свої знання та вдосконалювали професійні навички, проходячи курси підвищення кваліфікації, які організовуються з певною періодичністю».

Ключові цілі та завдання системи мають відображатися в посадових інструкціях та професійних вимогах до посадових осіб, особливо тих, хто обіймає керівні посади. Це дозволить чітко визначити кваліфікаційні вимоги до кандидатів, а зі зміною ключових цілей можуть змінитися і пріоритети добору кадрів. Крім того, ЦОВВ може розвивати партнерські відносини чи укладати меморандуми про співпрацю з вищими навчальними закладами, щоб стимулювати зацікавленість у професії в пенітенціарній системі. Зокрема, увагу можна зосередити на закладах, що спеціалізуються на підготовці бакалаврів та магістрів у галузі кримінального права, психології, соціальної роботи та педагогіки. Для зацікавлених студентів можна організувати ознайомчі візити або навіть коротке стажування в пенітенціарних установах.

Первинна професійна підготовка, яку проводять навчальні заклади пенітенціарної системи, також повинна відображати ключові цілі, що формуються. Усі працівники повинні мати мінімальне уявлення про психосоціальні причини злочинності та роль, яку вони можуть відігравати у виправленні засуджених, просто діючи у просоціальний спосіб. Враховуючи, що ефективне управління пенітенціарними установами передбачає тісну співпрацю в команді, первинна професійна підготовка повинна охоплювати мультидисциплінарні аспекти.

Підвищення кваліфікації також має відображати ключові цілі та бути пов'язаним з оцінюванням персоналу. Воно може і повинно включати курси в пенітенціарних навчальних закладах та відповідні можливості проходження навчання за межами установ виконання покарань. Як первинна професійна підготовка, так і підвищення кваліфікації можуть включати в себе навчання в режимі онлайн або дистанційно. Викладачі навчальних закладів повинні формувати у працівників пенітенціарних установ необхідні навички та досвід, які допоможуть їм проводити як первинну професійну підготовку, так і підвищення кваліфікації. Нарешті, важливо вживати належних заходів для наставництва нових співробітників і не пускати цей процес на самоті. Підбір підходящих наставників серед працівників в усіх сферах діяльності пенітенціарних установ може стати джерелом постійного підвищення кваліфікації та підтримки, а також сприяти кар'єрному зростанню працівників, яких обрали на роль наставників.⁶ Зрештою, з метою сприяння добору та утримання кадрів, усім працівникам слід надавати чітку та прозору інформацію про можливості кар'єрного зростання. Для того, щоб вирішити проблему нестачі працівників в установах виконання покарань, слід також приділити більше уваги умовам служби, включаючи заробітну плату, пенсійне забезпечення, графік чергувань, відпустки тощо для всіх категорій персоналу.

Рекомендація 12

Навчання працівників має бути визначено у законі як попередня підготовка до працевлаштування та подальше підвищення кваліфікації без відриву від основної роботи. Слід максимально використовувати потенціал дистанційного або онлайн-навчання. Пенітенціарна система та пробація повинні співпрацювати з відповідними навчальними закладами для створення освітніх можливостей для студентів бакалаврату та магістратури, щоб вони могли поглибити свої знання та краще розуміти завдання та функції системи виконання кримінальних покарань. Зокрема, можна організовувати ознайомчі візити або стажування для студентів.

⁶ Із вдалим прикладом розвинутої системи наставництва можна ознайомитися в пенітенціарній системі Ірландії. Багаторічний досвід неофіційного наставництва співробітників було офіційно затверджено у 2012 році, і він є ключовим елементом підвищення кваліфікації працівників. www.irishprisons.ie

У законі має бути передбачено проведення первинної професійної підготовки, після якої для всіх працівників повинно бути організовано наставництво на робочому місці. Усі працівники кримінально-виконавчої системи повинні пройти навчання з основ причин злочинності та вікової психології людини. Підвищення кваліфікації повинно бути пов'язане з ключовими цілями системи та індивідуальною оцінкою персоналу.

Підприємства й організації

У цій частині законопроекту можна було б закріпити нормативно-правову базу для заохочення партнерства між бізнесом та пенітенціарною системою. Однак нинішня редакція законопроекту не передбачає такої можливості. Більш того, законопроект містить пряму заборону на залучення зовнішніх підприємств і надає монополію на будь-які такі підприємства кримінально-виконавчій системі. Крім того, основним напрямком діяльності таких підприємств є «функціонування пенітенціарної системи». Потреби пенітенціарної системи повинні бути вторинними щодо забезпечення можливостей працевлаштування та навчання для засуджених. У деяких випадках, наприклад, у сфері організації побуту, вони можуть перетинатися, але основну увагу слід приділяти розвитку навичок у сферах, де є можливості для працевлаштування після звільнення. Майстерні повинні забезпечувати «реальні» умови праці в поєднанні з професійним навчанням. На практиці для цього потрібно сформулювати партнерство з підприємствами в громаді як державної, так і приватної форми власності. У Європі є чимало прикладів такого партнерства. Наприклад, у Німеччині та Нідерландах завдяки партнерству з великими інженерними підприємствами були створені тюремні майстерні, в яких надається якісна професійна підготовка. Засуджені можуть здобути визнану технічну кваліфікацію. Крім того, деякі засуджені після звільнення повертаються до установ відбування покарання, щоб завершити навчання.

Рекомендація 14

Для налагодження партнерства, яке сприятиме досягненню ключових стратегічних цілей, потрібно забезпечити активну співпрацю та партнерство з роботодавцями в галузях, в яких можна забезпечити майбутнє працевлаштування засуджених після звільнення. Слід передбачити гарантії того, що установи відбування покарання не стануть просто джерелом дешевої робочої сили, і є багато міжнародних прикладів, на які можна спиратися, щоб не допустити цього. У законі слід активно заохочувати державно-приватне партнерство у цій сфері.

Слід переглянути доцільність залишення державних підприємств у складі кримінально-виконавчої системи з огляду на нову законодавчу базу щодо державних підприємств, зокрема, Закон №4196-IX «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб».

Єдиний реєстр засуджених та осіб, узятих під варту

Ця база даних є важливим інструментом роботи з інформацією у будь-якій сучасній пенітенціарній службі. У законопроекті чітко визначено її призначення та функції. У реєстрі ведеться індивідуальна електронна картка на кожного засудженого та особи, узяті під варту, а також містяться агреговані дані про всіх цих осіб та їхні особливості.

У контексті процесу вступу України до Європейського Союзу, Україна зобов'язана привести своє національне законодавство у відповідність до *acquis* та правових стандартів Європейського Союзу.

У Директиві (ЄС) 2016/680 Європейського Парламенту та Ради від 27 квітня 2016 року «Про захист фізичних осіб у зв'язку з обробкою персональних даних компетентними органами з метою запобігання, розслідування, виявлення або кримінального переслідування кримінальних правопорушень чи виконання кримінальних покарань, а також про вільний обіг таких даних» та про скасування Рамкового рішення Ради № 2008/977/JHA (Стаття 22 «оператор») зазначено, що держави-члени повинні, якщо обробка здійснюється від імені контролера, забезпечити використання контролером лише тих обробників, які забезпечують достатні гарантії впровадження належних технічних та організаційних заходів таким чином, щоб обробка відповідала вимогам цієї Директиви та забезпечувала захист прав суб'єкта даних.

У Преамбулі (п. 33) передбачено, що коли в цій Директиві міститься посилання на законодавство держави-члена, правову підставу або законодавчий захід, це не обов'язково вимагає ухвалення законодавчого акта парламентом, і це не повинно порушувати вимоги, що впливають з конституційного ладу відповідної держави-члена.

Однак таке законодавство держави-члена, правова підстава або законодавчий захід повинні бути чіткими і точними, а їхнє застосування має бути передбачуваним для тих, на кого вони поширюються, відповідно до вимог судової практики Суду ЄС та Європейського суду з прав людини. Законодавство держав-членів, що регулює обробку персональних даних у сфері дії цієї Директиви, повинно визначати щонайменше цілі, персональні дані, які підлягають обробці, цілі обробки та процедури збереження цілісності та конфіденційності персональних даних, а також процедури їх знищення, таким чином забезпечуючи достатні гарантії недопущення ризику зловживань та свавілля.

У статті 11 Директиви (Автоматизоване ухвалення індивідуальних рішень) зазначено, що держави-члени повинні передбачити, що ухвалення рішення, яке ґрунтується лише на автоматизованій обробці даних, включаючи профайлінг, що має несприятливі правові наслідки для суб'єкта даних або суттєво впливає на нього, забороняється, якщо тільки це не передбачено законодавством Союзу або держави-члена, яке застосовується до контролера і яке забезпечує належні гарантії прав і свобод суб'єкта даних, щонайменше право на участь людини у процесі з боку контролера. Рішення, зазначені в частині 1 цієї статті, не повинні ґрунтуватися на спеціальних категоріях персональних даних, зазначених у статті 10, якщо не вжито належних заходів для забезпечення прав і свобод та законних інтересів суб'єкта даних. Профайлінг, що спричиняє дискримінацію фізичних осіб на підставі спеціальних категорій персональних даних, зазначених у статті 10, забороняється відповідно до права Союзу.

Рекомендація 15

У Законі слід визначити цілі, персональні дані, які підлягають обробці, мету обробки та процедури збереження цілісності та конфіденційності персональних даних, а також процедури їхнього знищення, щоб забезпечити достатні гарантії недопущення ризику зловживань та свавілля. Слід додати положення щодо права на участь людини у процесі, якщо йдеться про автоматизоване ухвалення рішень.

Взаємодія з органами державної влади, місцевого самоврядування, підприємствами тощо

Пропонується вдосконалити це положення, щоб воно належним чином виконувало свою мету. Особливо важливо, щоб пробація встановила міцні зв'язки з різними органами влади, місцевими управліннями та іншими органами і мала їхнє визнання.

Боротьба зі злочинністю не повинна розглядатися як виняткова відповідальність системи кримінального правосуддя. Міністерство охорони здоров'я та Міністерство освіти та науки, місцеві орга-

ни влади та інші структури можуть зробити важливий внесок як у запобігання злочинності, так і у виправлення та реінтеграцію правопорушників.

Як зазначалося у контексті **ст.13**, (та *Рекомендації 17*), розширення можливостей для навчання та працевлаштування засуджених у пенітенціарних установах можна значно покращити, запровадивши модель партнерства з приватним сектором, яка існує у багатьох державах Європи.

Повноваження персоналу пенітенціарних установ та взаємодія із засудженими (Розділ IV, ст. 44-48)

У цьому розділі законопроекту йдеться про повноваження персоналу та керівників установ. Його можна розглядати лише в ширшому контексті Кримінально-виконавчого кодексу 2004-2021 років та Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань на 2018-2024 роки, які визначають умови, в яких персонал здійснює свої повноваження та обов'язки. Безумовно, потрібно створити нормативно-правову базу для взаємовідносин між персоналом і засудженими, а також необхідну систему стримувань і противаг (див. *Рекомендацію 1*).

У статті 44 описані повноваження персоналу та керівництва установи. Однак до переліку повноважень не входить підготовка засуджених до звільнення, що передбачено Кримінально-виконавчим кодексом (статті 13, 61, 98 тощо). Ці функції мають виконуватися незалежно від того, чи йдеться про звичайне звільнення після закінчення строку відбування покарання, чи про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання. Враховуючи важливість підготовки засуджених до повернення в суспільство та до законослухняного життя, цю функцію варто включити до переліку повноважень та обов'язків. До переліку повноважень також можна додати підготовку засуджених до переведення в іншу установу відбування покарання.

Рекомендація 16

До цієї частини Закону слід додати підготовку до звільнення та оцінку на предмет можливості застосування умовно-дострокового звільнення засудженої особи.

У статті 48 закріплені загальні правила застосування фізичного примусу та вогнепальної зброї. Окрім описаних механізмів звітування, після кожного застосування вогнепальної або іншої летальної зброї інспекція повинна підготувати звіт про те, які висновки потрібно зробити, що допоможе посилити безпеку та сприятиме зменшенню кількості випадків застосування насильства в майбутньому.

Рекомендація 17

Створена комісія повинна розслідувати всі або будь-які випадки застосування вогнепальної або іншої летальної зброї та готувати звіт про те, які висновки потрібно зробити.

Умови служби для персоналу (Розділ V, ст. 49-61)

Ці статті стосуються лише умов служби персоналу. Як зазначено у Вступі раніше (*Рекомендація 1*), ці питання краще врегулювати в окремому законі або наказі, спрямованому на покращення добору та утримання персоналу, умов праці, пільг та можливостей кар'єрного зростання.

Співпраця з громадами (Розділ VI, ст. 62-64)

У цих статтях описані механізми фінансування та підтримки.

Ч. 3 ст. 62 стосується фінансової підтримки, яку місцеві органи влади можуть надавати органам виконання покарань. У ч. 4 ст. 62 зазначено, що органи місцевого самоврядування безкоштовно надають органам пробації приміщення, транспорт та інші матеріально-технічні засоби. Досвід інших країн (наприклад, Грузії) показав, що відділи пробації можна облаштовувати в громадських будівлях, де громадяни також отримують інші послуги. Такий підхід економічно вигідний і сприяє інтеграції правопорушників до місцевих надавачів послуг та місцевих громад. (Зверніть увагу, що потрібно передбачити певні гарантії, наприклад, щодо справ про домашнє насильство).

Рекомендація 18

У законі слід заохочувати діалог між керівництвом пробації та місцевими органами влади з метою пошуку шляхів інтеграції установ пробації в плани розвитку, які розробляються на місцевому рівні, та інших планів розвитку громади.

Прикінцеві та перехідні положення (Розділ VIII)

У п. 4 передбачено передачу відповідальності за медичне обслуговування як засуджених, так і персоналу установ відбування покарання до виконавчого органу Міністерства охорони здоров'я. Це позитивний крок, який відповідає європейським тенденціям. Основне питання у цьому контексті – встановити кінцеву дату або план впровадження цього процесу (Див. Рекомендацію 6).

У пп. 5-14 описано перехід від військових звань до посад державної служби та захист певних прав для персоналу. Якщо буде прийнято рекомендацію 1 щодо поділу законопроєкту на дві частини, то ці статті стосуватимуться кадрового забезпечення та законодавчих положень щодо персоналу.

ДОДАТОК № 1

Візит ЄКЗК до України у жовтні 2023 року. Резюме звіту

Переважна більшість опитаних осіб, які перебувають або нещодавно перебували під вартою в поліції, повідомили, що поліція поводитися з ними належним чином. Комітет бере до уваги цей позитивний факт, який свідчить про результати зусиль, докладених за останні роки органами влади України з метою покращення поводження з особами, які перебувають під вартою в органах міліції. Разом з тим, делегація КЗК отримала повідомлення про фізичне жорстоке поводження (незабаром після затримання, в автомобілі поліції або у відділенні поліції, перед допитом) і надмірне застосування сили при затриманні, а також про психологічний тиск і погрози.

Що стосується основних правових гарантій проти жорстокого поводження (повідомлення про затримання, доступ до адвоката та лікаря), висновки делегації свідчать про те, що ситуація в цілому покращилася порівняно з періодичним візитом 2017 року. Зокрема, позитивним є те, що особи, які перебувають під вартою в поліції, майже систематично допитуються в присутності (як правило, за службовим обов'язком) адвокатів. Крім того, ЄКЗК з інтересом відзначає поточний прогрес у запровадженні загальнонаціональної комплексної електронної системи обліку затриманих осіб (АР-МОР), а також розвиток інституту інспекторів з прав людини (які працюють в ІТТ) та Державного бюро розслідувань (на яке покладено, зокрема, проведення кримінальних розслідувань можливих випадків неналежного поводження з боку співробітників правоохоронних органів).

Що стосується пенітенціарних установ, ЄКЗК вітає постійні зусилля української влади протягом останніх 25 років, спрямовані на скорочення кількості засуджених та осіб, взятих під варту. Однак Комітет відзначає, що частка осіб, взятих під варту, залишається високою і що багато таких осіб, продовжують триматися в переповнених камерах протягом тривалого періоду часу.

Делегація не отримала жодних повідомлень про нещодавнє неналежне поводження з боку персоналу в жодній з відвіданих пенітенціарних установ. Однак візит показав, що давнє явище неформальної ієрархії засуджених все ще поширене в українській пенітенціарній системі. У цьому контексті становище осіб, які вважаються «пригнобленими», тобто тих, хто опинився внизу цієї ієрархії, залишається предметом серйозного занепокоєння ЄКЗК. Ці засуджені продовжують бути відторгнутими основною масою засуджених і відповідно до «кодексу поведінки» ієрархії повинні дотримуватися низки обмежень (наприклад, уникати будь-якого фізичного контакту з іншими засудженими, не користуватися об'єктами спільного користування тощо). Крім того, таких засуджених часто змушували виконувати «брудну» роботу (наприклад, прибирати туалети та збирати сміття), за яку їм не платили.

У деяких відвіданих пенітенціарних установах загальна політика полягає в тому, щоб відокремити цю категорію засуджених від загальної маси засуджених з міркувань захисту, згрупувавши їх разом у спеціально визначених камерах. У деяких інших установах, однак, такої політики не було, в результаті чого засуджені «нижчої касты» часто наражалися на ризик насильства, залякування та експлуатації з боку своїх співкамерників. ЄКЗК закликає українську владу розробити та впровадити комплексну стратегію боротьби з насильством та залякуванням серед засуджених та подолання явища неформальної ієрархії серед засуджених з усіма його негативними наслідками. Слід також вжити заходів для значного збільшення персоналу у відвіданих пенітенціарних установах з метою посилення присутності персоналу в місцях тримання під вартою.

Більшість пенітенціарних установ, які відвідала делегація, розташовані в старих будівлях, які не

засуджених у цих установах перебували у незадовільному стані (сирі стіни, що обсипаються, пошкоджена підлога, іржаві санітарні прилади, постільна білизна, що кишить клопами, обмежений доступ до природного освітлення та вентиляції тощо). Особливо небезпечною була ситуація в Одеському СІЗО, де умови тримання під вартою переважної більшості засуджених, на думку ЄКЗК, можна з упевненістю вважати нелюдськими та такими, що принижують гідність.

ЄКЗК також із занепокоєнням відзначає, що ситуація з дозвіллям осіб, взятих під варту, за межами камер не покращилася з часу його попередніх візитів. Як і раніше, за винятком невеликої кількості працюючих засуджених, дорослі особи, взяті під варту, (у тому числі жінки), які перебували у відвіданих пенітенціарних установах, були фактично обмежені у своїх камерах до 23 годин на добу і майже не мали можливості займатися поза камерою, окрім щоденних прогулянок на свіжому повітрі. Режим, що застосовується до довічно засуджених, був таким же незадовільним; крім того, їм все ще не дозволялося спілкуватися із засудженими з інших камер.

Що стосується надання медичної допомоги засудженим, то надаються рекомендації, зокрема, щодо збільшення кількості лікарів загальної практики та середнього медичного персоналу у відвіданих установах. Крім того, українську владу закликають вдосконалити існуючі процедури реєстрації тілесних ушкоджень, виявлених у засуджених, та забезпечити повне дотримання лікарської таємниці.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Європейські та міжнародні стандарти і правила для пенітенціарних систем

- 1.1 Рекомендація CM/Rec (2021) 6 щодо оцінювання, управління та реінтеграції осіб, обвинувачених або засуджених за статеві злочини
- 1.2 Рекомендація CM(2017) 3 щодо Європейських правил про виконання покарань та інших заходів у громадах
- 1.3 Мінімальні стандартні правила ООН щодо поводження з ув'язненими (Правила Нельсона Мандела 2015 року)
- 1.4 Рекомендація CM (2014) 3 щодо небезпечних злочинців
- 1.5 Рекомендація CM (2012) 5 про Європейський кодекс етики для пенітенціарного персоналу
- 1.6 Рекомендація CM (2006) 13 про застосування попереднього ув'язнення, умови, в яких воно відбувається, та забезпечення гарантій проти зловживань
- 1.7 Рекомендація CM (2006) 2 про Європейські пенітенціарні правила
- 1.8 Рекомендація CM (2003) 23 про організацію пенітенціарними установами відбуття покарання для довічно ув'язнених та інших осіб, засуджених до тривалих термінів ув'язнення
- 1.9 Рекомендація CM (2003) 22 про умовно-дострокове звільнення (УДЗ)
- 1.10 Рекомендація CM (99) 22 щодо переповненості в'язниць та зростання кількості ув'язнених
- 1.11 Рекомендація CM (98) 7 щодо етичних та організаційних аспектів охорони здоров'я у в'язницях
- 1.12 Рекомендація CM (93) 6 щодо кримінально-виконавчих та кримінологічних аспектів боротьби з інфекційними хворобами, включаючи СНІД, та пов'язаними з ними проблемами здоров'я у в'язницях
- 1.13 Правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються неповнолітніх, позбавлених волі (45/113 1990)
- 1.14 Рекомендація CM (89) 12 про освіту у в'язницях
- 1.15 Рекомендація CM (82) 16 про короткочасні виїзди із місць позбавлення волі
- 1.16 Рекомендація CM (79) 14 щодо застосування Європейської конвенції про нагляд за умовно засудженими або умовно звільненими правопорушниками

2. Інші джерела

- 2.1 Посібник з пенітенціарних стандартів у Грузії, напрацьований у межах реалізації Проєкту ЄС щодо Спеціальної пенітенціарної служби (неопублікований, розроблений на основі міжнародних стандартів, законодавства Грузії та рішень ЄСПЛ) 2019 р.
- 2.2 Посібник охоплює такі теми: Ефективна безпека; Захист вразливих категорій ув'язнених; Обшук; Ізоляція; Переведення до іншого місця позбавлення волі: ефективна безпека; Захист

вразливих в'язнів; Обшук; Ізоляція; Переведення до іншої пенітенціарної установи; Охорона соматичного здоров'я; Охорона психічного здоров'я; Захист в'язнів, які мають схильність до самогубства; Охорона здоров'я дітей; Робота зі зловживанням психоактивними речовинами; Обстеження на інфекційні захворювання; Примусове годування; Право на повагу до приватного життя; Свобода думки, совісті та релігії; Свобода вираження поглядів; Право на освіту; Запобігання дискримінації; Ефективне розслідування; Виправлення та реінтеграція у суспільство

2.3 Пенітенціарні правила Англії та Уельсу 1999 р. №728

2.4 Пенітенціарні правила Англії та Уельсу 2017 №576

